

kár, később felelős szerkesztő is, azonban kívül bármilyen név fémjelezte is a lapot, az már a hatvanas évek végétől mindenki számára magától értetődő volt, hogy az igazi gazda Komlowszki. Mindenki közül ő volt az, aki, bizvást mondhatom, az életét tette fel erre a lapra, aki tudását, energiáját, lelkét áldozta a szerkesztői hivatásra, aki akármilyen titulussal szerepelt a címlap verzóján, *tényleg* csinálta a lapot. Méghozzá valami egészen különös érzékkel csinálta. Nemcsak arra gondolok, hogy csalhatatlanul ráérezett az értékre és biztos kézzel gyomlálta ki a gatz, még azokon a területeken is, amelyek érdeklődési körétől távolabb estek. Nemcsak arra gondolok, hogy egy-két aprócska szerkesztői korrekcióval képes volt egy-egy írásból többet kihozni, mint amennyit maga a szerző elérhetőnek tartott, vagy képes volt megmenteni a szerzőt attól a melléfogástól, amelyet maga talán már későn vett volna észre. Elsősorban nem is erre gondolok, hanem arra a különös tapintatra, amellyel az emberekkel bántani tudott. Arra gondolok, hogy a szerkesztőbizottság tagjai, akikkel minden problémát aggályosan megbeszélt, miközben egyetlen pillanatra sem érezték fölöslegesnek magukat, hiszen mindenkinek minden szava, minden gondolata, érve, javaslata, kifogása meghallgatásra talált, és minden valamirevaló ötlet megvalósult, szóval miközben éreztük és tapasztaltuk, hogy szükség van ránk, hogy a lapnak mi is alkotói, mi is részei vagyunk, azonközben nekünk mégsem kellett a kellemesnél több erőfeszítést tennünk, és ha a mi figyelmünk a bokros teendőik közepette olykor ellankadt, a lelkiismeretünk nyugodt maradhatott, mert tudtuk, hogy Tibor szeme nyitva van, és a dolgok azalatt is rendben mennek a maguk útján. Kétségkívül neki volt köszönhető, hogy ez a kollektíva szinte-szinte baráti társaságként tudott működni. Meg arra a különös tapintatra gondolok, amelynek köszönhetően évtizedek alatt is alig akadt valaki, aki a szerkesztői szigor, bíráló, korrekció vagy akár a visszautasítás miatt végletesen megsértődött volna. Mert a szerkesztői kéz egyúttal nagyon kemény volt és vitathatatlan igazságot osztott. Ezt kicsik, nagyok, fiatalok, öregek egyaránt elismerték. Azt hiszem, joggal mondhatom, hogy Komlowszki Tibor a szerkesztői hivatásra született, olyan elhivatottsággal és képességekkel, amelyek tökéletesen alkalmassá tették erre. Ha valaki felméri életművét, csak a legnagyobb tisztelettel tekinthet az ItK-nak arra a 42 kötetére, amely az ő gondoskodó keze nyomát viseli. Ha van veszteség, amely folyóiratot és szerkesztőbizottságot érhet, hát Komlowszki távozása az.

Több évtizedes barátság és közös munka után pár szóval kell búcsút vennem tőle, pár emlékező szóval és azzal az aggodalommal, amellyel az Irodalomtörténeti Közlemények Szerkesztőbizottsága a jövőbe, a Komlowszki Tibor távozása után előttünk álló jövőbe tekint.

Kulcsár Péter

*

Mint a mesében – írta Kosztolányi, *Hol volt, hol nem volt egy ember...* Mint a mesében: *Hol volt, hol nem volt egy kutatócsoport...* Ahol volt a Tibor és volt a Tibi. Mindkettő elment immáron, s az mennybéli Úr előtt bizonyára tovább vitáznak Pallas magyar ivadékairól s a Balassi-vers karakteréről – akár magával Balassival is.

Mit mondhatunk nektek – nem rólatok, az könnyű –, ismétlem: nektek, mi, kik még maradtunk? Miképpen folyhat még ezután a beszédnek neve? Jó emberek, tudjátok, a Halotti Beszéd ősi rétorikus műfaj, függ kortól, felekezettől, az elhunyt személyétől s még sok mindentől. De neked szólva, Tőled búcsúzva, a szépséges

mesterséges dolgok, a rétorika és poétika szabályozta szavak mondhatatlan hímes híúsággá válnak.

És mégisincs más, mégisincs több: csak a szó. Amiért te is éltél. Nem a cifra beszéd: nem ama emberek vagy angyalok nyelve, nem a zengő érc és pengő cimbalom.

Tudom, tiéd is volt e játék: lelkes gesztikulálással idéztél egy-egy Célia-sort, rekedtes hangon ízelgetve az ígét, s vallva Rimay mesterrel: *Ha az időnk igen vizsgálkodó, szívünk keserővel ne bágyasszuk az elménket, s ne hajsuk is bánattal meg az lelkiünket...*

Könnyű ezt mondanod, Neked.

És tudom, tiéd is volt e szeretet. Vigyázva mond manapság ilyeneket az ember. De hát mégiscsak létező dolog, takarja bár farsangi álorca; mégiscsak létező dolog: hogy a barátom voltál, hogy a bicsei levéltárban egymást ölelgettük afölötti örömnünkben, hogy találtunk egy levelet, melyben Thurzó Zsuzsánna Balassi Bálint szavaival köszönti atyját. Mily csekélység! S mit ér mindez? Se pénz, se paripa, se fegyver. Négyszáz éve egy rég halott nádor rég halott leánya fabulás szavakkal írt magyarul! Vannak furcsa emberek, akiknek ez fontos. Te, aki csak néhány napja vagy a Balassiak és a Thurzók lakótársa, talán a majdan megszületendő furcsa embereknek írtál. Továbbélsz szavainkban.

Nekünk pedig

Adj már békességet, lelki csendességet, menyébi Úr!

Kőszeghy Péter

Hopp Lajos

(1927–1996)

Az MTA Irodalomtudományi Intézetének igazgatósága és tagsága nevében szeretnék elbúcsúzni szeretett kollégánktól, a megdöbbentő hirtelenséggel eltávozott Hopp Lajostól.* Alakja és tevékenysége teljességgel összeforrott Intézetünkkel; még megérhettük együtt, hogy megünnepeljük – alig két hete volt – az alapítás 40. évfordulóját. Ő már előző munkahelyén, a Társadalomtudományi Főosztály titkárságán dolgozott az Intézet megalakításának előkészületein, majd egyike lett az újonnan felállított intézmény első tudományos munkatársainak. 1972-től a 18. századi kutatócsoportot, majd osztályt vezette; egyidejűleg főosztályvezetőként állott a 18. és 19. századi osztályt is magába foglaló Klasszikus Magyar Irodalmi Főosztály élén. Rengeteget dolgozott, hiszen 1960 óta egyik folyóiratunknak, a Helikonnak is egyik szerkesztője, utoljára társszerkesztője volt, és részt vett három akadémiai bizottság munkájában is.

Mint magyar–francia szakos egyetemista, az Eötvös Collegium tagjaként kezdte pályafutását. Érdeklődése csakhamar a 17–18. század felé vonzotta, itt is elsősorban a Rákóczi-kor, szorosabban a Rákóczi-emigráció rengeteg megoldatlan rejtélye kötötte le figyelmét. Bán Imre egy megfigyelését alapul véve, elmondhatjuk róla, hogy azokhoz az egyre ritkább tudósokhoz tartozott, akiket – noha érdeklődésük alapján véve enciklopédikus és művelődéstörténeti természetű – egy életre megigéz egy-egy nagy író, nagy személyiség alakja. Ez volt Hopp Lajos életében Mikes Kelemen. Kiadta az író legnagyobb részben kéziratban maradt hatalmas hagyatékát kritikai kiadásban; de a *Törökországi levelekre*, a főműre vonatkozó tudásunkat is teljesen átalakította, akár a keletkezéstörténet, akár a

* Elhangzott Hopp Lajos temetésén, az újpesti Megyeri temetőben, 1996. június 20-án.